

هشتمین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت؛ الگوی پیشرفت؛ پیشرانها، چالشها و الزامات تحقق؛ بیست و دوم و بیست و سوم خردادماه ۱۳۹۸

بررسی دو چالش از جهانی شدن در مسیر الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت: تخریبات اینترنتی و ترویج بحران

مریم خالقی نژاد^۱، حمزه اسماعیلی مقدم^۲

چکیده

"امنیت" واژه سرنوشت ساز یک کشور است در صدر مسائل سیاسی قرار دارد. جهانی شدن با تغییر و تحولاتی که بوجود آورده است امنیت را در ابعاد و اشکال مختلف تغییر داده است که این امر از اختیار فرد یا دولت خارج است. آنچه که جای تامل دارد درایت دولت‌ها برای همتراز شدن با مسائل و فرصت‌های جدید جهانی شدن در خصوص امنیت است چرا که تغییر و تحولات در حال رشد باعث گردیده تا امروزه امنیت از طریق نرم افزارهای موجود در گوشه کنار جهان مورد تهدید واقع گردد اگرچه در گذشته به صورت سخت افزاری تحت تاثیر قرار میگرفت. بر همین اساس در مسیر تحقق الگوی اسلامی و ایرانی امنیت بی- تردید باید از وجوه متعددی مورد بررسی قرار گیرد تا از آن نگاه تک بعدی قدیمی خارج شود. بر همین اساس در این مقاله تلاش گردید تا به دومورد از چالش‌های ناشی از جهانی شدن در مسیر تحقق الگوی اسلامی ایرانی که کیان کشور عزیزمان را ممکن است به خطر اندازد پرداخته شود. سوال اساسی بر آن است جهانی شدن چگونه می‌تواند چالش امنیتی را در مسیر تحقق الگوی اسلامی ایرانی ایجاد کند؟ در پاسخ یافته‌های تحقیق با استفاده از چارچوب نظری کپنهاگ منجر به تایید استدلال مدنظر گردید که خطر امنیتی جهانی شدن برای ایران در زمینه رسانه و ارتباطات بیشتر از هر چیزی دیگری است که می‌تواند در قالب؛ یکی دامن زدن به بحران‌ها و دیگری خطر تروریسم سایبری بروز نماید. لازم به ذکر است روش تحقق در این مقاله به صورت تحلیلی و توصیفی با استفاده از اسناد کتابخانه‌ای و اینترنتی می‌باشد.

کلمات کلیدی: (جهانی شدن)، (رسانه)، (ارتباطات)، (ترویج بحران)، (مکتب کپنهاگ)

مقدمه

در عصر جهانی شدن آنچه که منجر به حیرت و شگفت زده شدن همگان شده است و نه از سوی هیچ کشور و نه از سوی هیچ فرد یا ارگان خاصی قابل محدود شدن نمی‌باشد رسانه و گسترش رسانه‌ها می‌باشد. امروزه رسانه باعث شده است تا اطلاعات در کمترین سرعت زمانی و مکانی مبادله شود و باعث برخی اختلالات در حیطه امنیتی گردیده است. علی رقم نکات بسیار مثبت و مفید رشد روز افزون ارتباطات تنها خطر امنیتی که می‌تواند آسیبی غیر قابل جبران و ویرانگر را به کشورها وارد نماید از طریق رسانه می‌باشد. رشد روز افزون ارتباطات با توانایی‌های خاص خود توانسته است بخشی از توجهات و ملزومات امنیتی کشورها را به خود اختصاص دهد و ارگانهای مختلفی را مجبور به در نظر داشتن چگونگی استفاده از این علم گریز ناپذیر گرداند. همانطور که ذکر رفت کشور ایران نیز بنابر موقعیت خاص خود بیش از برخی کشورهای منطقه و حتی جهان می‌تواند در معرض تهدیدات ناشی از رسانه قرار

^۱ دانشجوی دکتری تخصصی دانشگاه علوم و تحقیقات تهران

^۲ کارشناس ارشد علوم سیاسی دانشگاه تهران

هشتمین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت؛ الگوی پیشرفت؛ پیشرانها، چالشها و الزامات تحقق؛ بیست و دوم و بیست و سوم خردادماه ۱۳۹۸

گیرد چه بسا در دهه‌های کنونی شاهد استفاده برخی از کشورها از طریق رسانه‌ها و وسایل ارتباطاتی جدید برای دسترسی به برخی اطلاعات ایران و تهدید امنیتی آن بوده‌ایم بر همین اساس تمرکز اصلی این نوشتار برای نشان دادن برخی از تهدیدات و چالش‌های امنیتی ایران قرار گرفت تا نشان دهد جهانی شدن چگونه می‌تواند منجر به ایجاد برخی خطرات چالش‌افزین و تهدید‌آمیز امنیتی گردد به همین منظور بعد از بیان چارچوب نظری ابتدا به این چالش پرداخته شد که رسانه چگونه باعث دامن زدن به برخی بحران‌ها می‌گردد و اینکه تروریسم سایبری که ناشی از گسترش ارتباطات و رسانه می‌باشد چگونه می‌تواند خطرات امنیتی را برای جمهوری اسلامی ایران در مسیر پیشرفت و تحقق الگوی اسلامی ایرانی ایجاد نماید و سپس در آخر نتیجه‌گیری از کار ارائه گردیده است.

پیشینه و نوآوری تحقیق

در مقاله جهانی شدن فرهنگی و تاثیرات آن بر فرهنگ ایرانی که توسط سیدرضا صالحی‌امیری و زهره حسین‌زادگان در سال ۱۳۸۹ در پژوهشنامه‌ی پاییز، شماره‌ی ۵۷ به نگارش درآمده است نویسندگان به خوبی به مقوله فرهنگ و جهانی شدن آن و تاثیراتش بر فرهنگ ایرانی پرداخته است و به خوبی تهدیدات ناشی از آن را بیان نموده‌اند این در حالی است که تمرکز بر الگوی اسلامی ایرانی در این اثر مشاهده نمی‌شود.

آنتونی گیدنز نیز در چشم‌اندازهای جهانی که توسط محمدرضا جلالی پور ترجمه شده است و در انتشارات طرح نو منتشر شده است نویسنده اگرچه به خوبی به چشم‌اندازهای جهانی پرداخته است اما صرفاً چشم‌اندازهای جهانی را بررسی نموده است و در این زمینه منبع بسیار مناسبی می‌باشد ولی در خصوص چالش‌های الگوی اسلام ایرانی در این کتاب بیان نشده است.

زهره احمدی پور و همکاران نیز در مقالات چهارمین کنگره‌ی بین‌المللی جغرافیدانان جهان اسلام تحت عنوان چالش‌های جهان اسلام در عصر جهانی شدن در سال ۱۳۸۹ اطلاعات بسیار مناسبی در خصوص چالش‌های جهان اسلام و جهانی شدن را ارائه داده‌اند اما تمرکز این پژوهش بر جهان اسلام می‌باشد و برخی از مولفه‌های جهانی شدن، که تمرکز و دقت خاصی بر چالش‌های الگوی اسلامی ایرانی مشاهده نمی‌شود.

پس از بررسی برخی منابع داخلی نام برده و عدم وجود پژوهش خارجی با این نگاه و هدف در منابع خارجی، آشکار است که تفاوت این پژوهش بر تمرکز بر دو بعد نام برده از چالش‌های جهانی شدن در خصوص ارائه الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت می‌باشد و لذا نوآوری این تحقیق هم در همین امر نهفته است که بر دو بعد از چالش‌های جهانی شدن یعنی تخریبات اینترنتی و ترویج بحران در مسیر ارائه الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت تاکید دارد.

چارچوب نظری: مکتب کپنهاگ

کپنهاگ، مکتبی است در راستای توجه وسیع به موضوع امنیت با اندیشمندانی هم‌چون مک سوئینی^۱، اولی ویور^۲ و باری بوزان^۳، که در این میان بوزان با کتاب معروف خود یعنی مردم، دولت‌ها و هراس از سایرین شناخته شده‌تر می‌باشد. مکتب کپنهاگ چارچوبی است که بیل مک سوئینی بر آثار و نقطه نظرات باری بوزان، اولی ویور و دووید و

^۱. Bill Mc Sweeney

^۲. Ole Waver

^۳. Barry Buzan

هشتمین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت؛ الگوی پیشرفت؛ پیشرانها، چالشها و الزامات تحقق؛ بیست و دوم و بیست و سوم خردادماه ۱۳۹۸

دیگران بکار برده است. این مکتب با توجه به این که کاملاً بر مطالعات امنیتی استوار گشته، جزء اولین رهیافت‌هایی است که در راستای پایه‌گذاری جایگاهی مستقل برای مطالعات امنیتی می‌باشد (ابراهیمی، ۱۳۸۶: ۴۴۰). مطابق گفته بوزان، مکتب کپنهاگ، که در سال ۱۹۸۵ با تلاش برخی از محققان امنیت بین‌الملل هم‌چون باری بوزان و اولی ویور شکل گرفت، درصدد بود بار امنیتی را از دوش مسائل عادی بردارد و با گسترش دامنه مسائل غیرسیاسی-اجتماعی و به طور کلی عادی، مانع سوءاستفاده دولت و نظامیان از موقعیت ویژه شود (Bigo, 2002: 63). مسایل مربوط به انرژی، منابع، محیط زیست، جمعیت و استفاده از فضا و دریا اکنون هم‌تراز مسائل مربوط به امنیت نظامی، ایدئولوژی و رقابت سرزمینی شده‌اند که به طور سنتی به دستور کار دیپلماتیک شکل می‌دادند (Moler, 2000: 17).

باری بوزان نیز با تغییر در مؤلفه‌های همیشگی امنیت که همان مؤلفه‌های سخت رئالیست‌ها و مؤلفه‌های نرم لیبرالی است شکلی از امنیت را ارائه می‌دهد که به حاشیه راندن سایر متغیرها را نمی‌پذیرد و معتقد به بازیگری عوامل پنج-گانه است. بوزان در نهایت معتقد است: «جمع‌های انسانی را عوامل ۵گانه نظامی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی تحت تأثیر قرار می‌دهد و با هر نوع تهدید (نظامی، سیاسی و جز آن) باید مقابله کرد» (ربیعی، ۱۳۸۷: ۱۹).

به‌طور کلی محورهای اساسی مکتب کپنهاگ عبارت‌اند از:

- ۱- مطرح شدن امنیت به عنوان مفهومی بین‌ذهنی؛
  - ۲- دولت به عنوان مرجع امنیت؛
  - ۳- امنیتی و غیرامنیتی ساختن موضوعات؛
  - ۴- امنیت ملی به عنوان مرکز ثقل امنیت (عبدالله‌خانی، ۱۳۸۳: ۱۳۶).
  - ۵- موسع بودن امنیت و ابعاد پنج‌گانه آن.
- یکی از مهمترین دلایل انتخاب مکتب کپنهاگ به عنوان چارچوب نظری در این مبحث نگاه متعدد و چند بعدی کپنهاگ به مقوله امنیت می‌باشد که امنیت را تنها به یک بعد ماکول نمی‌کند بلکه آن را دارای ابعاد متعدد نام برده می‌داند. بر همین مبنا در ادامه به تحلیل امنیت و ابعاد و تهدیدات امنیتی رسانه در دو بخش پرداخته شده است.

تهدیدات امنیتی ناشی از رشد و پیشرفت رسانه و وسایل ارتباطاتی

۱- تهدیدات فرهنگی

امروزه ارتباطات و رسانه‌ها جزء لاینفک زندگی بشری می‌باشند. رسانه‌های مختلف اعم از تلویزیون، رادیو، شبکه‌های ماهواره‌ای، شبکه‌های اجتماعی، اینترنت و ... در تمام زمینه‌ها از زندگی فردی تا روابط بین‌الملل اثر گذار هستند. رسانه نقش مهمی را در زمینه‌های مختلف سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی ایفا می‌کند که ناشی از پدیده‌ی عظیم جهانی شدن^۱ است. این رخداد باعث گسترش ارتباطات داخلی و بین‌المللی و همچنین تاثیرگذاری و تاثیرپذیری ملت‌ها از یکدیگر می‌شود. آنتونی گیدنز جهانی شدن را «تاثیر رخدادهای یک سوی جهان بر دیگر سوی جهان می‌داند» (گیدنز، ۱۳۸۴: ۵۸). از مهمترین خصوصیات جهانی شدن تکنولوژی می‌باشد و باعث تاثیراتی مهم و

هشتمین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت؛ الگوی پیشرفت؛ پیشرانها، چالشها و الزامات تحقق؛ بیست و دومین و سومین خردادماه ۱۳۹۸

بنیادی بر زندگی ملت‌ها می‌شود که این امر به طور گسترده توسط رسانه‌ها انجام می‌گیرد. گسترش رسانه‌ها و ارتباطات باعث افزایش خودآگاهی و تغییر در هویت‌ها اعم از هویت شخصی، هویت اجتماعی^۱ و ملی شده و همچنین در زمینه‌های مختلف ارزشی و هنجاری و آرمان‌ها نیز تاثیرگذار است که همگی اساس و بنیان فرهنگ یک کشور را تشکیل می‌دهند. فرهنگ از گذاره‌های اصلی یک تمدن و عامل هویت‌ساز و حتی در برخی موارد به عنوان حفاظ امنیتی عمل می‌کند. از این جهت عامل مناسبی از نظر قدرت‌های امپریالی برای تمسک جستن به آن در رسیدن به اهدافشان می‌باشد به گونه‌ای که هانتینگتون بیان می‌کند «در دنیای جدید بنیادی‌ترین منبع منازعه فرهنگی خواهد بود و درگیری میان ملت‌ها فرهنگی و تمدنی خواهد بود» (Huntington, 1993: 25). هویت فرهنگی پاسخ به کیستی و چیستی هویت فرد در بستر جامعه می‌باشد، از طرف دیگر قابل توجه است که امروزه چهره مبارزات از جنگ سخت به جنگ نرم تغییر کرده است. فرایند تکوین جنگ نرم از تهاجم فرهنگی شروع می‌شود، در این میان رسانه‌ها به عنوان ستون اصلی شاکله‌ی جنگ نرم و ابزار فرهنگی، جهت تاثیرگذاری بر افکار عمومی رکن اساسی مبارزه را تشکیل می‌دهند که در این مدل از جنگ علاوه بر دولت سایر بازیگران (مانند بازیگران غیردولتی) به میان می‌آیند. در جنگ نرم از رسانه‌های داخلی کشور برای ساقط کردن حاکمیت آن کشور استفاده می‌شود برای مثال می‌توان هجوم رسانه‌ها مبنی بر فساد و حاکمیت را بیان کرد. همانطور که بیان شد ابزار اساسی این نوع از جنگ که ابتدا از طریق فرهنگی اعمال می‌شود رسانه‌ها هستند، اعم از دیداری، شنیداری، قلم و فضای سایبری که همه در جهت تاثیرگذاری بر اعتقادات و احساسات و متاثر کردن عواطف و تحت تاثیر قرار دادن ارزش‌ها استفاده می‌شود (تولایی، ۱۳۸۸: ۲۳-۱۸). امروزه رسانه‌ها از مهمترین ابزارهای کنترل اجتماعی محسوب می‌شوند و به شدت می‌توانند در موضوع ثبات سیاسی و اجتماعی دخالت کنند. در عصر کنونی نوعی دیپلماسی تحت عنوان دیپلماسی رسانه‌ای بیان می‌شود، دیپلماسی رسانه‌ای به صورت عام به معنای بکارگیری رسانه‌ها برای تکمیل و ارتقای سیاست خارجی است. رسانه‌ها یکی از مهمترین ابزار برای اعمال جنگ روانی چه در زمان صلح و چه در زمان جنگ است که از اهداف آن‌ها می‌تواند: اعمال فشارهای سیاسی، فرهنگی، نظامی از سوی کشورهای دیگر علیه کشور هدف و ایجاد رغبت و علاقه در مخاطبان کشور هدف نسبت به کشور کارگزار باشد تا به رفتار کارگزاران مشروعیت بخشد، لذا رسانه‌ها مهمترین ابزار در این حوزه می‌باشند چراکه افکار عمومی را با خود همراه می‌سازند و باعث پیشبرد برنامه‌ی دولت می‌شوند، همچنین می‌توانند اهدافی از قبیل بدبین ساختن آن‌ها به حاکمیت، بالابردن توقعات آن‌ها نسبت به حاکمیت، ترویج فرهنگ‌های مغایر با منویات حاکمیت، ایجاد بحران‌های ساختگی و ... را داشته باشند. بنابراین رسانه‌ها می‌توانند در ایجاد مشکلات امنیتی برای دولت‌ها و کشورها و یا از بین بردن و کم رنگ نمودن این مشکلات نقشی شتاب‌دهنده و تعدیلی داشته باشند، مثلاً در جهان حاضر با توجه به اینکه اجرای سیاست‌ها بدون توجه به افکار عمومی امکانپذیر نیست رسانه‌ها نقش واسطه را در بین دولت‌ها و افکار عمومی دارند (عمادی، ۱۳۸۸: ۱۹-۱۵). گسترش رسانه‌ها ناشی از جهانی شدن با فشردگی زمانی و مکانی، در بعضی مواقع ثبات و خلوص فرهنگی را از بین می‌برد و نمی‌توان از این روند تاثیرپذیری فرهنگی جلوگیری نمود چرا که با توجه به آسانی ارتباطات فرهنگ‌های

^۱ Collective identity

هشتمین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت؛ الگوی پیشرفت؛ پیشرانها، چالشها و الزامات تحقق؛ بیست و دوم و بیست و سوم خردادماه ۱۳۹۸

جهان در حال اشباع شدن می‌باشند (سپهرنیا، ۱۳۹۰: ۵-۶). اشباع فرهنگی می‌تواند باعث همگونی فرهنگی، آمیزش فرهنگی و یا خاص‌گرایی فرهنگی شود که بخش عظیم آن بر عهده‌ی رسانه‌ها می‌باشد لذا قدرتهای برتر جهان با توجه به در دست داشتن انواع وسیله‌ها و موجبات برتر ارتباطی به دنبال خاص‌گرایی فرهنگی و امپریالیسم فرهنگی از طریق ارتباطات هستند. آن‌ها از طریق صنایع فرهنگی خود بر مواردی چون پوشش، اوقات فراغت، خوردن و آشامیدن و ... تاثیر می‌گذارند تا ارزشهای مورد نظر خود را ترویج دهند. برای مثال غرب با ایجاد شبکه‌های ماهواره‌ای و اینترنتی به تهاجم فرهنگی علیه ایران پرداخته است. از این طریق می‌توانند اساسی‌ترین تغییر را در هویت‌یابی و ارزشهای افراد به بار آورد و عاملی برای تغییر فرهنگ مستقر و تسلط فرهنگ بیگانه شوند چرا که اساس فرهنگ یک ملت را هویت‌ها و ارزش‌ها بنا می‌نهند (گل‌محمدی، ۱۳۸۱: ۱۰۲). از سویی دیگر در این فزونی ارتباطات با امکاناتی که رسانه‌ها در اختیار فرد می‌گذارند افراد با افراد ناشناخته‌ی دیگر که هویت‌های ناشناس دارند ارتباط برقرار می‌کنند و با رفتارهای جدیدی آشنا می‌شوند که این امر به خصوص در نسل جوان جامعه تاثیر دوچندان را دارا است، مثلاً می‌توان از اینترنت نام برد که امروزه یکی از مهمترین عوامل موثر در فرهنگ جوامع امروز می‌باشد و یا ماهواره‌ها را می‌توان ذکر کرد که در چند سال اخیر استفاده از آن در حال افزایش است و می‌تواند در کنار کاربرد مثبتی که دارند کاربردی زیانبار و تهدید کننده همچون برنامه‌های ارسالی، برای متاثر ساختن جوامع داشته باشند، به همین جهت گسترش رسانه‌ها و ارتباطات از سویی عرصه را برای فرهنگ‌های خاص بازتر می‌کند و از سوی دیگر منجر به در تنگنا قرار گرفتن هویت‌های سنتی و ارزش‌ها و ایده‌های فرهنگی سنتی می‌شود (سپهرنیا، ۱۳۹۰: ۱۹-۲۰). از طرف دیگر پیامدهای گسترش رسانه‌ها در فرهنگ می‌تواند از طریق سیاست باشد چرا که از ابعاد ممتاز سیاست رسانه‌ها هستند و سیاست باید از طریق رسانه‌ها بر روند تصمیم‌گیری تاثیر بگذارد (شمسینی غیاثوند، ۱۳۹۱: ۲۱۱-۲۰۹). سیاست خود یکی از عوامل تغییر و یا تقویت کننده و حافظ فرهنگ می‌باشد، بنابراین رسانه‌ها پیامدهایی را از قبیل فرصت‌ها و تهدیدها دارا می‌باشند که از تهدیدات آن می‌توان مواردی چون: تهدید هویت‌ها (بخصوص هویت ملی که مد نظر امپریالیسم فرهنگی غرب است)، گسترش فرهنگ و ارزش‌های بیگانه، گسترش فساد، رفاه زدگی و... نام برد (صالحی و همکاران، ۱۳۸۹: ۳۹-۱۱). آشکار است که در این عرصه فرهنگ اسلامی در کشورهای اسلامی با توجه به تفاوت عمیقی که با فرهنگ بیگانه (غربی) دارند در کانون توجه بیگانگان و در معرض بیشترین تهدیدها قرار گیرد برای مثال با استناد به آمار اعلام شده ایران از لحاظ شمار کاربران اینترنتی رتبه ۱ را در خاورمیانه دارد و ۲۰ و نیم میلیون کاربر به صورت دائم و ۳ / ۵ میلیون به صورت غیر دائم از اینترنت استفاده می‌کنند (www.ict.gov.ir/news). اکثر کاربران از نسل جوان می‌باشند (احمدی پور و همکاران، ۱۳۸۹: ۳). همین عامل راه را باز می‌کند تا مخالفان راحت‌تر بتوانند طعمه‌ی خود را از میان افراد ایرانی انتخاب کنند چراکه فضای رسانه‌ای فضایی محدود به افکار مخاطب است که به دلیل ناشناس بودن فرستنده و گیرنده‌ی پیام امکان سوء استفاده‌ی طرفین وجود دارد. بر همین اساس است که دشمنان نظام جمهوری اسلامی بالاخص آمریکا از طریق رسانه‌ها و تبلیغات کاذب، رواج برخی تناقضات فرهنگی ایران از جمله استفاده‌ی هر چه بیشتر از کالاهای لوکس و تجملی را در جامعه می‌پروانند. از تهدیدات فرهنگی رسانه‌های امروزی که متناقض با فرهنگ ایرانی است و

هشتمین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت؛ الگوی پیشرفت؛ پیشرانها، چالشها و الزامات تحقق؛ بیست و دوم و بیست و سوم خردادماه ۱۳۹۸

توسط رسانه‌ی مختلف خارجی اعم از شبکه‌های ماهواری و اینترنتی همچون فارسی وان و بی‌بی‌سی تبلیغ می‌شود می‌توان مواردی مانند: سوء استفاده‌های جنسی و مالی، دوست و همسر یابی، نشان دادن رخدادهایی مثل سردی روابط زن و شوهر، طلاق، همجنس‌گرایی، ترویج دین زدایی، که هدف عمده تحت تاثیر قرار دادن خصلت‌های جوانان مسلمان ایرانی و رواج فرهنگ ابتدال است. موارد نام برده می‌توانند باعث سست شدن بنیان‌های خانواده در جامعه شوند را نام برد. همین عامل خود می‌تواند به راحتی عاملی برای تهدید امنیت برخی ارزش‌های فرهنگی ایران توسط بیگانگان باشد (ابراهیم‌پور کومله، خزایی، ۱۳۹۱: ۱۰-۱۱). از دیگر اقدامات فرهنگی رسانه‌ها در مقابل ایران بهره‌گیری از رسانه‌های جمعی توسط مخالفان که از سویی مفهوم حقوق بشر و آزادی را پرفضیلت جلوه داده و از سویی دیگر غرب را مهد آزادی و مدافع حقوق بشر قلمداد می‌کنند (دمیرچی، ۱۳۹۳: ۴۲) و در تلاش‌اند ایران را به عنوان کشوری که به رعایت حقوق بشر پایبند نیست نمایش دهند. با توجه به گسترش ارتباطات و فزونی رسانه‌های مختلف در دهکده‌ی جهانی، امروزه فرهنگ اسلامی ایران^۱ در مقابل تاثیر این پدیده در جهت تاثیر فرهنگ بیگانه بخصوص فرهنگ غربی که از مهمترین اهداف دشمنان ایران می‌باشد به مقابله و مقاومت با این مهم می‌پردازد و آن را به عنوان چالشی علیه خود می‌پندارد (احمدی پور و همکاران، ۱۳۸۹: ۳). به عنوان مثال در فتنه‌ی ۸۸ با مروری بر حجم انبوه فعالیت‌ها و تجهیزات رسانه‌ای و غیر رسانه‌ای عوامل پشت این جریان می‌توان به پیچیدگی و عمق این فتنه که هدفی جز براندازی نظام جمهوری اسلامی نداشت پی برد. در حوادث بعد از انتخابات، یکبار دیگر استکبار و ضد انقلاب نقاب دار و آشکار داخلی با تمام قوا و توان به میدان آمدند و هر آنچه در اختیار داشتند برای مقابله با جمهوری اسلامی از نظر سیاسی، روانی و تبلیغاتی و کمک‌های مالی و اقتصادی و نرم‌افزاری بسیج کردند. آمریکا از طریق برقراری تماس مستقیم با جمعیت جوان و غربگرای ایران از طریق رادیو، تلویزیون و اینترنت و سایر رسانه‌ها به دنبال دستیابی به اهداف خود بود چراکه اصلی‌ترین مجاری ارتباطی میان دولت آمریکا بویژه سازمان سیا و مردم ایران رسانه‌های غربی بخصوص امروزه تلویزیون‌های ماهواره‌ای فارسی زبان هستند. دشمنان غربی ایران در آشوب ۱۳۸۸ به دنبال براندازی نرم دولت ایران بودند. رسانه‌های غربی حلقه‌ی ارتباطی میان بازیگران پروژه‌ی براندازی نرم بودند چرا که رسانه‌ها قادرند میان پتانسیل‌های آغازگر براندازی نرم مانند نیروهای واگرای موجود در جامعه (همچون اقوام و اقلیت‌ها)، سازمان‌های غیردولتی مردم نهاد، نخبگان سیاسی و اجتماعی و علمی، جنبش‌های اجتماعی همچون جنبش زنان دانشجویان - کارگری و ... ارتباطی ارگانیک و هدفمند برقرار کنند و بالاخره با همگرا کردن این بازیگران و نیروها نقش تعیین کننده‌ای در روند موقعیت پروژه‌ی براندازی نرم ایفا کنند. با توجه به اینکه از دیگر خصوصیات رسانه‌ها شایعه پراکنی و گسترش و سرعت پخش می‌باشد همواره مخالفان جمهوری اسلامی ایران از این حربه برای اهداف خود استفاده کرده‌اند مثلاً در طول سال‌های پس از انقلاب اسلامی، حجم گسترده‌ای از شایعات علیه نظام و مسولان در راستای عملیات روانی غرب مطرح گردید که اهداف ذیل را تعقیب می‌کردند؛

- القای ناتوانی مسولان در اداره‌ی حکومت و ناکارآمد نشان دادن حکومت دینی؛

^۱ Global village

هشتمین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت؛ الگوی پیشرفت؛ پیشرانها، چالشها و الزامات تحقق؛ بیست و دوم و بیست و سوم خردادماه ۱۳۹۸

- وجود اختناق و فقدان آزادی در کشور؛
- جعل اخبار مربوط به حضور مردم در صحنه‌های دفاع از انقلاب و نظام؛
- تضعیف نهادهای ارزشی و دینی؛
- تضعیف روحانیت و مرجعیت؛
- به چالش کشاندن ثبات امنیت اقتصادی کشور؛
- به چالش کشاندن ثبات امنیت اجتماعی در ایران؛
- تضعیف بنیان‌های هویت ساز ایرانی اسلامی؛
- جلوگیری از الگو شدن ایران اسلامی برای سایر کشورهای منطقه؛
- انزوای سیاسی و امنیتی و اقتصادی ایران اسلامی؛

شایان ذکر است هشدار نسبت به تلاش دشمن در شایعه پراکنی از مواردی است که مقام معظم رهبری در طول سال‌های اخیر بارها و بارها در سخنرانی‌های خود متذکر شده‌اند و آن را از ابزارهای جنگ نرم دشمن برشمرده‌اند از دیگر کارکرد رسانه‌های مخالفان ایران برچسب زنی است که می‌توان برچسب تروریسم به ایران را نام برد مبنی بر کمک ایران به مردم مظلوم فلسطین و لبنان که برآن بودند که افکار عمومی را از طریق رسانه‌ها طوری دستکاری کنند که نام ایران، فلسطین و لبنان به عنوان تروریسم شناخته شد. (دمیرچی، ۱۳۹۳: ۴۱-۴۶).

مثال دیگر را در فتنه‌ی ۱۳۸۸ در ایران نقش فعالیت‌های شبکه‌ی صدای آمریکا "VOA" را می‌توان بیان کرد که کلاً از آغاز هدف نهایی راه‌اندازی تلویزیون صدای آمریکا: تفکیک مردم از حاکمیت، شورانیدن مردم علیه نظام اسلامی و در نهایت براندازی نرم است. همچنین می‌توان شبکه‌ی ام بی سی را بیان کرد که به هدف گسترش ابتدال در ایران برای مخاطبان ایرانی صورت گرفته است (دمیرچی، ۱۳۹۳: ۴۳۶-۴۳۰) که این قبیل شبکات همچون بی‌بی-سی، صدای آمریکا، العربیه و ... آتش منازعات را در حوادث ۱۳۸۸ دامن می‌زدند، مثلاً رسانه‌های رژیم سلطنتی انگلیس در جریان انتخابات ریاست جمهوری دهم در سال ۱۳۸۸ صفحه‌ی ویژه‌ای به این انتخابات اختصاص داده بودند و نه تنها به پوشش گسترده‌ی شبهه پراکنی‌های جریان اصلاحات پرداخت بلکه خود نیز به تولید گزارش‌ها و تحلیل‌هایی در این زمینه دست زد و یا شبکه‌ی بی‌بی‌سی به دنبال این است که با تکنیک‌های نوین رسانه‌ای در پوشش برنامه‌های تحلیلی با مشی اجتماعی مخاطبانی برای خود پیدا کند تا اهداف بلند مدت خود را در جامعه‌ی ایران پیش ببرند. در فتنه‌ی ۱۳۸۸ با ارائه‌ی اخبارهای متفاوت از طریق اخبار و تصویرسازی^۱ این جریان‌ها به دنبال توانمندسازی گروه‌های مخالف بود (دمیرچی، ۱۳۹۳: ۴۷۱-۴۴۹) که در این وضعیت رسانه‌های دولتی ایران برای پاسخ‌دهی به تصویرسازی‌های دروغین این قبیل رسانه‌های خارجی به اقداماتی از قبیل آشکار نمودن ماهیت دروغین و کاذب خبرها و تصاویر پخش شده‌ی آن‌ها انجام دادند. در این میان رهبر معظم انقلاب از رویکرد و جهت‌گیری

هشتمین کنگرس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت؛ الگوی پیشرفت؛ پیشرانها، چالشها و الزامات تحقق؛ بیست و دوم و بیست و سوم خردادماه ۱۳۹۸

دولت با قاطعیت دفاع نمودند و در سخنرانی‌های متعدد از رویکرد عدالت محوری دولت و تلاش آن در رسیدگی به فقرا و مبارزه با فساد دفاع کردند.

از دستاوردهای این بحران میتوان ۲ مورد را نام برد:

از بزرگترین پیروزی‌های ملت ایران نمایش قدرت ۴۰ میلیونی مردم در یک مشارکت سیاسی بود. انتخابات سال ۱۳۸۸ توانست در عمر نظام جمهوری اسلامی بعد از فرماندم سال ۱۳۵۸ بیشترین مشارکت مردمی در سیاست و تصمیم‌گیری کلان کشور را به نمایش بگذارد.

پیروزی بزرگ دیگری که انتخابات سال ۸۸ نه تنها برای مردم ایران بلکه برای مردم جهان به ارمغان آورد برجسته شدن نقش «ولی فقیه» در اداره‌ی نظام اسلامی بود. مفهوم محجور و مظلومی که به واسطه دشمنی دشمنانش نتوانسته بود قدرت و استحکام خود را در عرصه‌ی جهانی آشکارا عرضه کند، در این انتخابات اقتدار و صلابت خود را به رخ جهانیان کشید. (www.yjc.ir) به طور کلی می‌توان فعالیت رسانه‌های غربی به خصوص امریکا را در این دوره از انتخابات به صورت مراحل ۴ گانه‌ای نام برد: ۱- رفتار غرب در قبل از انتخابات (عدم آزادی انتخابات، تشکیک در سلامت انتخابات و...) ۲- رفتار رسانه‌های غرب در ایام رسمی کاندیداها ۳- موضع‌گیری و رفتار رسانه‌های غرب در روز رای‌گیری ۴- موضع‌گیری و رفتار رسانه‌های غرب در بعد از انتخابات را نام برد.

تجربه‌ی انتخابات ۳۰ ساله‌ی جمهوری اسلامی ایران نشان می‌دهد که رسانه‌های غربی و مقامات امریکایی در ماه‌های منتهی به انتخابات، فضا سازی زیادی برای کاهش حضور مردم در پای صندوق‌های رای انجام می‌دهند و با تکیه بر گزارشات و تحلیل‌های جهت دار قهر با نظام و صندوق‌ها را به مردم القا می‌نمایند (دمیرچی، ۱۳۹۳: ۳۵۲-۳۷۰)

با توجه به اهمیت روز افزون ایران و در معرض خطر بودن آن با ذکر مثال‌ها و اقدامات انجام شده بیان می‌شود که یکی از مهمترین چالش‌ها که می‌تواند کیان ایران را از قبیل فرهنگ، تمدن و هویت ملی به خطر اندازد رسانه‌ها می‌باشد که علیرغم کاربرد مثبتی که دارند می‌توانند باعث تاثیرگذاری در جهت رواج ارزش‌های فرهنگ بیگانه و ضعیف نمودن نقش ارزش‌های فرهنگی در ملت ایران و هویت ملی در کشور باشد. چراکه فرهنگ برآمده از آفرینش انسانی است و ظرف و مظهر آن را تعیین می‌کنند که فرهنگ ایرانی باید در عین انعطاف پذیری، انسجام خود را حفظ کند.

در این خصوص می‌توان برخی راهکارها را ارائه داد؛

شناسایی کامل و تعمیق فرهنگ و هویت اسلامی شناسایی کامل و تعمیق فرهنگ و هویت اسلامی و ملی

بصیرت افزایی و توانمند سازی مردم بویژه خانواده‌ها

۲- تروریسم سایبری^۱ و تهدیدات امنیتی ایران

تروریسم سایبری یکی از چالش‌های مهم پیش روی دولت در سالهای اخیر می‌باشد به همین جهت امنیت سیستم‌های رایانه‌ای در حفظ امنیت کشور بسیار اهمیت دارد. با توجه به اینکه مرجع امنیت دولت و حاکمیت می‌باشد هدف نهایی سایبر تروریسم هم دستیابی به برخی اطلاعات دولت و حاکمیت و اختلال در ساخت‌ها و زیربنای آن می‌باشد. ترور از ریشه‌ی لاتینی «terror» به معنای ترساندن و تهدید و ایجاد ترس می‌باشد. تروریسم سایبری نیز چنین هدفی را در فضای مجازی دنبال می‌کند که اولین بار در ۱۹۸۰ از سوی «کالین باری^۲» بیان شد (خوبی، ۱۳۹۳). این امر به دلیل رشد روزافزون ساختار اقتصادی و خدمات رسانی بسیاری از کشورها مبتنی بر فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی می‌باشد. فضای سایبر شبکه‌های رایانه‌ای و مخابراتی متصل به هم است که اطلاعات را در کمترین زمان و بیشترین بعد مکانی مبادله می‌کند. با توجه به آسیب پذیر بودن شبکه‌های حاوی اطلاعات و اتکای کشورهای پیشرفته به این شبکه‌ها دسترسی به آنها و آسیب رسانی به آنها خطرات مهمی بر امنیت کشورها و دولت‌ها وارد می‌سازد (جینادی، ۱۳۸۵: ۱۶). سایبر تروریسم با استفاده از تغییرات در فضای مجازی به دنبال تغییرات اساسی سیاسی، اجتماعی و اقتصادی در دنیای واقعی می‌باشد (Gordon and ford, 2003: 8). این مهم دارای ابعاد داخلی و بین‌المللی می‌باشد که با استفاده از اینترنت به دنبال نابود سازی و وارد کردن آسیب‌های برگشت ناپذیری بر ساختارهای زیربنایی یک جامعه مانند فعالیت‌های دولتی، انرژی، حمل و نقل می‌باشد و پیکره و ستون‌های اقتصادی، اطلاعاتی، ارتباطی دولت‌ها را دچار اختلال کند (حسینی، ۱۳۷۹: ۷). سایبر تروریسم ویژگی‌هایی چون بی‌حدومرز بودن، پرسرعت بودن، تجهیزات زیاد و ارزان، دسترسی فوری را دارا می‌باشد که باعث شده است بسیاری از بزهکاران را به فضای ترور و سایبر بکشاند بنابراین سایبر تروریسم با توجه به اینکه به معنای حمله و تهدید علیه رایانه‌ها و شبکه‌های حاوی اطلاعات می‌باشد در پی اهدافی چون ایجاد ترس در دولت و اتباع آن می‌باشد این امر در جهت دستیابی به اهداف سیاسی و اجتماعی اعمال می‌شود. در عرصه‌ی کنونی شرایط امنیت کامل و پایدار و در مقابل شکل‌گیری هر گونه فضای ناامنی، مناسبات داخل و خارجی دولت‌ها را با هم آمیخته است و با توجه به اینکه جهان غرب به دلیل در دست داشتن امکانات زمینه‌های فشار بر کشور های مخالف با خود راه، در دسترس دارند که از مهمترین آنها تروریسم سایبری است (ایزدی، ۱۳۹۰: ۱۳-۱۱). رایج‌ترین روش‌های سایبر تروریسم عبارتند از: هک کردن، شیوع ویروس‌های رایانه‌ای، دزدی و یا تخریب اطلاعات و... می‌باشد. این تهدید که معمولاً در شکلی کلان صورت می‌گیرد در برخی موارد با ریشه‌های سیاسی و نشأت‌گرفته از مخاصمات بین‌المللی ایجاد شده و هدف‌گذاری خود را سیستم‌های امنیتی و حفاظتی و دستگاه‌ها و تکنولوژی‌های دارای طبقه‌بندی

^۱ cyber terrorism
^۲ Colin Bari

هشتمین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت؛ الگوی پیشرفت؛ پیشرانها، چالشها و الزامات تحقق؛ بیست و دوم و بیست و سوم خردادماه ۱۳۹۸

حفاظتی قرار می دهند و به نوعی به دنبال جلوگیری از تولید و پیشرفت ساختارهای تکنولوژیکی یا ضربه به مراکز حساس و دارای اهمیت امنیتی است و از این رو محیط تهدیدآفرین علیه امنیت ملی کشورها را دیگر نمی توان فقط در محدوده جهان واقعی ترسیم کرد. برای مثال در جنگ سرد میان آمریکا و شوروی آمریکا از طریق دستکاری نرم افزارهای کنترل گاز روسیه منجر به انفجار لوله های گاز آن کشور شد و یا در جنگ آلمان با بریتانیا و آمریکا، آمریکا به فلج کردن زیرساخت های صنعتی آلمان از طریق تروریسم سایبری پرداخت (Lewis, 2002, 3). از موارد دیگر در تروریسم سایبری، آمریکا علیه چین می باشد که در برخورد یک هواپیمایی جاسوسی آمریکا و یک هواپیمای جنگنده ی چین در ۲۰۰۱ باعث اقدام به حملات سایبری توسط دوطرف شد که گروه های هکر آمریکایی به نام « *pizon box* » بیش از ۱۰۰ وب سایت های چین را مخدوش کردند (J. Prichard and E. Macdonald , 4 , 2004 بنابراین علی رغم تدابیر اندیشیده شده توسط دولت ها برای حفظ امنیت که توسط دولتمردان اتخاذ شده است با یک خطر جدید و جدی مواجه می باشند که این خطر به حوزه ی عوامل تهدیداتی و تعارضی امنیتی کشورها وارد می شود که جمهوری اسلامی ایران نیز مستثنی نمی باشد و در معرض بسیاری از تهدیدهای فضای مجازی قرار دارد و کشورهایی نظیر آمریکا به انجام تروریست های مجازی علیه ایران اقدام نموده اند برای مثال هجوم کرم رایانه - ای «استاکس نت» به رایانه های ایران که اطلاعات صنعتی نیروگاه های هسته ای ایران را به سرقت برد و حدود ۶۰ درصد رایانه های ایران را آلوده ساخت و همچنین در سال ۲۰۱۱ آمریکا با وارد کردن ویروس «دوکو» به سرقت اطلاعات زیرساخت های صنعتی، نفتی و گاز ایران اقدام نمود (موسوی و همکاران، ۱۲) و با توجه به نقشی که دولت در مقوله ی امنیت داراست کشورهای غربی که در راس آنها آمریکا است به منظور متزلزل کردن دولت ایران بخشی از صنعت ایران را هدف قرار دادند. علاوه بر مخرب نمودن سیستم های امنیتی ایران این حملات سایبری هزینه های هنگفتی را بر دوش دولت ایران برای مقابله با آن و جبران خسارت های ناشی از آن قرار داد. بنابراین با توجه به این پیشینه در این محیط امنیتی بیشتر از هرگونه فرصتی، تهدیدهایی از قبیل سایبر تروریسم را در زمینه ی امنیتی برای جمهوری اسلامی ایران پیش رو دارد که ناگزیر از تامل و برنامه ریزی های دقیق و عظیم در این راستا می باشد (موسوی و همکاران، ۱۲).

نتیجه گیری

بعد از فروپاشی شوروی ما شاهد تغییرات گسترده ای در عرصه بین المللی بوده ایم که این تغییرات بین المللی به داخل کشورها هم کشیده شد. مهمترین تغییر را می توان در بحث امنیتی بیان کرد که امنیت و تامین آن از یکسو دچار تغییر گردید و تهدیدات امنیتی نیز از سویی دیگر متحول شد. اما باید توجه داشت که معنای امنیت در زمان و مکان های مختلف متفاوت است بر همین اساس برهمگان آشکار است که مهمترین رکن جهانی شدن ارتباطات و رسانه ها می باشد که در پی خود بسیاری از دگرگونی ها را ایجاد کرده است. با عطف به توانایی های جمهوری اسلامی در سال های اخیر و تاثیر گذاری در کشورهای منطقه و جهان به خصوص بعد از انقلاب اسلامی شاهد بودیم که افزایش ارتباطات و رسانه ها گرچه دارای ابعاد مهم و مفیدی می باشد اما باید در نظر داشت که دارای تهدیدات

هشتمین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت؛ الگوی پیشرفت؛ پیشرانها، چالشها و الزامات تحقق؛ بیست و دوم و بیست و سوم خردادماه ۱۳۹۸

امنیتی متنوعی هم می‌باشد و به خصوص در دو مورد دامن زدن به بحران‌ها و تروریسم سایبری تهدیدات آن غیر قابل انکار می‌باشد که هرکدام به نوبه خود می‌تواند به صورت معضلی امنیتی حاد تبدیل شود و هزینه‌های هنگفت مادی و معنوی را بر جمهوری اسلامی ایران تحمیل نماید و تحقق الگوی اسلامی ایرانی را به تاخیر اندازد. در کل نتیجه تحلیل‌های موجود بدین گونه جمع‌آوری گردید که این دو بعد از تهدیدات ناشی از افزایش ارتباطات و رسانه‌ها می‌تواند بیش از هر بعد دیگر بر امنیت جمهوری اسلامی و طی نمودن مسیر توسعه تاثیر گذار باشد که برنامه‌ها و راهکارهای متفاوتی را نسبت به گذشته از سوی مسولان دولتی می‌طلبد.

راهکارها:

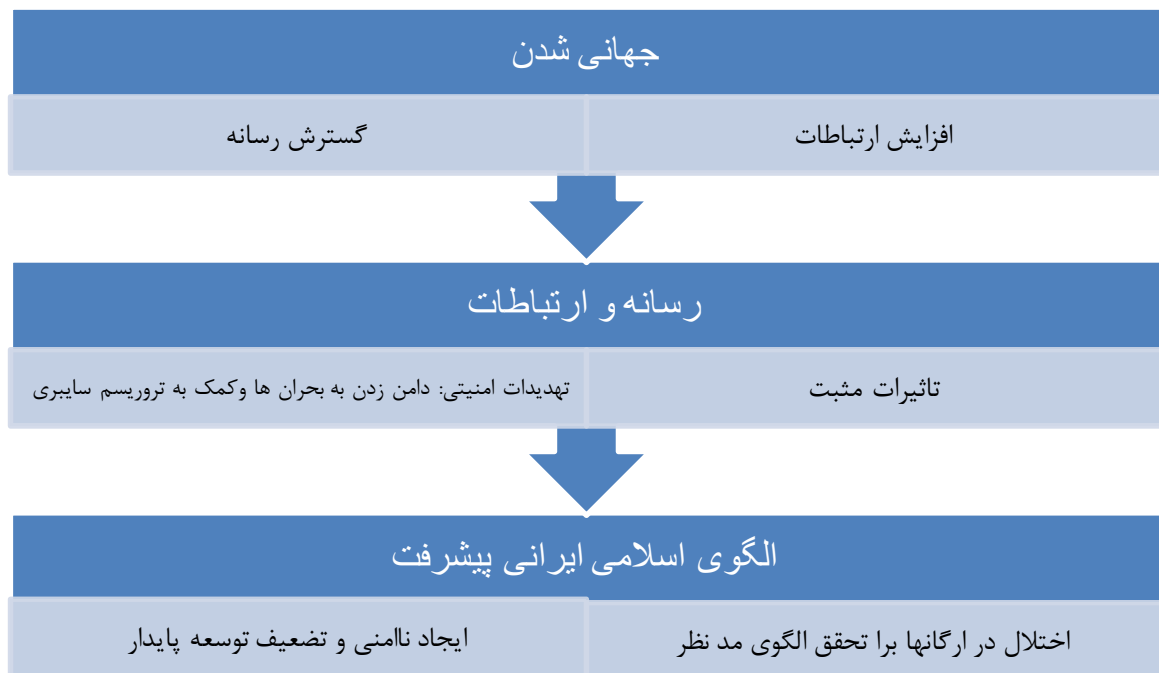
ایجاد کنترل و نظارت بیشتر بر رسانه‌های بیگانه و داخلی

تغییر برخی برنامه‌های رسانه‌های داخلی به سمت تمایلات و خواسته‌های مردم و گسترش فرهنگ ایرانی در استفاده از رسانه‌ها و سایر وسایل ارتباطی

گسترش امنیت در رسانه‌های دولتی

اختصاص ارگان‌های متنوع‌تر و خاص‌تر برای رصد و نگهداری اطلاعات و وسایل ارتباطات به خصوص اطلاعات دولتی

هنگام رخ دادن یک بحران داخلی شفاف‌سازی در رسانه‌های داخلی و آگاه‌سازی مردم از تبلیغات کاذب رسانه‌های خارجی جهت دامن زدن به بحران و تشویش بیشتر در همان زمان

هشتمین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت؛ الگوی پیشرفت؛ پیشرانها، چالشها و الزامات تحقق؛ بیست و دوم و بیست و سوم خردادماه ۱۳۹۸

منابع

- ۱- احمدی پور، زهرا، کاوندی کاتب، ابوالفضل، میرزایی تبار، میثم (۱۳۸۹). چالش‌های جهان اسلام در عصر جهانی شدن، مجموعه مقالات چهارمین کنگره‌ی بین‌المللی جغرافیدانان جهان اسلام.
- ۲- ابراهیم پور کومله، سمیرا، خزایی، کامیان (۱۳۹۱). آسیب‌های نوپدید؛ شبکه‌های اجتماعی مجازی در کمین خانواده، نخستین کنگره ملی فضای مجازی و آسیب‌های اجتماعی نوپدید، تهران، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی،
- ۳- ابراهیمی، نبی‌الله (۱۳۸۶). تأملی بر مبانی و فرهنگ مکتب کپنهاگ، فصلنامه سیاست خارجی، سال بیست و یکم، شماره ۸۲ صص ۴۵۸-۴۳۹.
- ۴- ایزدی، فواد (۱۳۹۰). منبع‌شناسی تروریسم و صلح به سفارش دبیرخانه‌ی کنفرانس بین‌المللی ائتلاف جهانی علیه تروریسم برای صلح عادلانه، تهران: انتشارات مجمع جهانی صلح اسلامی.
- ۵- تولایی، محمد (۱۳۸۸). "پیش‌درآمدی بر جنگ نرم مفهوم‌شناسی، کارکردها و روش‌ها"،
- ۶- جینادی، آنجلیز (۱۳۸۵). تروریسم سایبر، فصلنامه‌ی ره آورد نور، شماره‌ی سی و یک.
- ۷- حسینی، مریم (۱۳۷۹). تروریسم اینترنتی، فصلنامه‌ی پژوهش‌های ارتباطی، شماره‌ی بیست و دو.
- ۸- دمیرچی، جعفر (۱۳۹۳). راهبرد و راهکارهای جنگ نرم، قابل دسترس است در www.ourpresident.ir
- ۹- ربیعی، علی (۱۳۸۷). مطالعات امنیت ملی (مقدمه‌ای بر نظریه‌های امنیت ملی در جهان سوم)، دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی، تهران: وزارت امور خارجه، چاپ چهارم.
- ۱۰- سپهرنیا، رزیتا (۱۳۹۰). بررسی نقش جهانی شدن در شکل‌گیری خاص‌گرایی‌های فرهنگی، فصلنامه‌ی مطالعات راهبردی، دوره‌ی دوم، شماره‌ی پنجم.
- ۱۱- سیدرضی، عمادی (۱۳۸۸). دیپلماسی رسانه‌ای و امنیت ملی، مجموعه کتب طرح نهضت روشنگری ویژه طرح بصیرت هادیان سیاسی بسیج.
- ۱۲- شمسینی غیاثوند، حسن (۱۳۹۱). جایگاه رسانه‌های نوین در تحولات نوین جهان عرب، فصلنامه‌ی تخصصی علوم سیاسی، شماره‌ی نوزدهم.
- ۱۳- صالحی‌امیری، سیدرضا، حسین‌زادگان، زهره (۱۳۸۹). جهانی شدن فرهنگی و تاثیرات آن بر فرهنگ ایرانی، پژوهشنامه - ی پاییز، شماره‌ی ۵۷، صص ۹-۴۶.
- ۱۴- گیدنز، انتونی (۱۳۸۴). چشم‌اندازهای جهانی، ترجمه‌ی محمدرضا جلالی پور، تهران: انتشارات طرح نو.
- ۱۵- عبدالله‌خانی، علی (۱۳۸۳). نظریه‌های امنیت: مقدمه‌ای بر طرح‌ریزی دکترین امنیت ملی، تهران: انتشارات مؤسسه مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر.

هشتمین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت؛ الگوی پیشرفت؛ پیشرانها، چالشها و الزامات تحقق؛ بیست و دوم و بیست و سوم خردادماه ۱۳۹۸

۱۶- موسوی، سیدمحمد رضا، حیدری، خدیجه، قنبری، علی، تاثیر تهدیدات امنیتی تروریسم سایبری بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران و راهکارهای مقابله با آن.

منابع انگلیسی

- 1- a.lewis, James, 2002,"assessing the risks of cyber terrorism, cyber war and other cyber hearts", center for strategic and international studies.
- 2- Bigo, Didier (2002). *Security and Immigration: Toward a Critique of the Gove mentality of Unease*, Alternatives, 27 (Special Issue)
- 3- - Gordon, Sarah, and Ford, Richard (2003), "cyber terrorism", sen Symantec security response.
- 4- J.prichard, jant, E.magdonald, Laurie, 2004, "cyber terrorism: a study of the extent of coverage in computer security", text books journal of international technology education, v3.
- 5- Huntington, s.p, 1993, summer," the clash of civilizations". Foreign affairs 72(3), p:22-49
- 6- Moler, Bjorn (2000). *The Concept of Security: The Pros and Cons of Expansion and Contradiction*, Copenhagen Peace Research, August 2000, Accessible in: <http://www.Ciaonet/wps/moboi/index.html>

سایت

سایت وزارت فناوری و اطلاعات (<http://www.ict.gov.ir/news>)

<http://www.yjc.ir/fa/news/4453394/%D9%85%D8%B1%D9%88%D8%B1%D9%8A-%D8%A8%D8%B1>